

MEDLEMSBLAD

for

AUSTMARKA

HISTORIELAG

Nr. 16. SEPTEMBER 1982.

FORORD

Det er dessverre svært snaut med innsendt stoff til bladet denne gangen. Jeg må da finne noe fra det jeg har liggende, og variert og interessant stoff kan det vanskelig bli av det.

Men det er mange som har lovet å komme med bidrag, så forholdet vil sikkert rette på seg utover vinteren.

Finn Aberg.

NYTT FRA LAGET

Nå er sommeren over for denne gangen, og ennå er det saker som vi hadde på planen vår som ikke er utført.

Vi får håpe at høsten skal bli en mer arbeidsvillig tid for oss. Det er først og fremst Smedhaugen, som skulle hatt nytt golv. Ellers har vi kjøpt inn bølgeblikkplater for å legge på butaket i Nordgarden Varaldskogen.

Etter en vellykket Finlandstur får vi håpe på en like vellykket Finnstigmarsj. Jeg vil oppfordre alle medlemmene til å gå denne turen, og at de får med seg flest mulig kjente.

God tur.

R. A.

FRA SKOGTILSYNETS MØTEBOK

Aar 1921 d. 26 de juni holdtes møte paa Skansgaarden. Skogbestyreren var tilstede.

Behandledes:

Sak 1. Andragende fra Ole Olsen Aurlien om at faa bruke Aurlien og Bengstorpet paa de gamle betingelser, helst paa 3 aar.

Der besluttedes at la Ole Olsen faa bruke pladsen dette aar paa de gamle betingelser. Skogbestyreren anmodes om at underrette forretningsføreren om tillatelsen, saa avgiften kan bli indfordret.

Sak 2. Da Ole Olsen Aurlien ikke har opført stald paa Aurlien av sommerfjøs og kjælderbod og heller ikke har reparert taket paa bygningen paa Bengstorpet som erstatning for fjøset paa Aurlien, har han i henhold til beslutning i møte 6 te septbr. f.a. -sak 20- at erlegge kr. 200.-. Skogbestyreren underretter forretningsføreren om beslutningen, saa betalingen blir indfordret.

Sak 3. Andragende fra Johan Øiungstorpet om bidrag stort kr. 500.- som hjelp til at bygge ny stue paa Øiungstorpet.

Andragende fra Einar O. Nytorpet om at faa opført ny stuebygning paa Nytorpet. Der besluttedes at foreslaa for herredsstyret:

1. I fald kommunen skal yde bidrag til eller helt opføre huse paa husmandspladsene bør de gamle kontrakter opsies og nye oprettes.

2. Husmændene gis adgang til at kjøpe pladsene.

Sak 4. Fornyet behandling av sak 7 - 1919. Der besluttedes at fastholde tidligere fattet beslutning.

Sak 5. Arne Valaasmoens andragende om at
sætte damfæste til flishøvel i Østgaards-
aaen indvilges intil videre mot en avgift
av kr. 5.- pr. aar.

- 5 -

Møtet hevet.

M. Moe

M. Holm

O.T.

SLUMRANDE TONER

Slumrande toner fjärran ur tiden,
toner ifrån stugor, från fält och vänan lid.
Sällsamma röster ur gravarnas dunkel,
jubel och kvalsong från hänsovnas strid.
Vakan alla, höjen eder,
Fädernas budskap I bringen till söner till
lyssnande tid.

Står inunder rönnen lutande stugan,
mosbeväxt är trappan och ogräsen gro.
Innanför rutornas grøngamla stängsel
minnena de sova i ljudlösan ro.
Bøj ditt huvud, träd försiktig.
Helig är platsen där fädernas hägnande
andar bo.

Sloknade kolen vi tända på härden.
Varsamt vi taga det kåra i vår vård.
Spinnrocken surrar vid lågande brasen
medan vi väva på sängernas bård.
Flamma forneld. Lys vår gärning.
Lys genom tiden för sonerna väg hem till
fädernas gård.

Av Alexander Slotto. Innsendt av Marte
Nerdrum.

SKOGSKARER

Fra Olaf A. Hofoss's bok Trons-Kari på
Trøsskogen. Trykt 1922.

Rød aftensol lå og glødet over snøtong
skog innpå finnuskogene. Det dampet kaldt av
Fjellsjøbekken den kom buktende ned gjennem
Kubergsmyrrene. Brunrygget tiur satte seg på
nattkvist. Den var slem mot furuskogen nå i
toppingen. Enkelte trær sto aldeles ribbet
etter hamningen.

Der hvor Bergers skog støter ned i Kubergs-
myrene kom Trøsligubben på ski nedover. Over
akslen hang ei rakhagle med strydott over
knallrøret. Bakpå børsepipa hang en vinge-
skutt tiur. Trøsligubben tok lange spendt
i skiene. Det gjaldt å nå Kubergstoppen
før det ble mørkt. Det satt beständig tiur
der slike snøvintrer. Jaggu var fjellsia
tong nå i nysnøn, mumlet han og strøk med
grepvåtten vekk tobakksiklet fra munnvikene.
Fanken for tobakk en brukte i slik spreng-
kulde. Forresten hadde han begynt å tulle
skogarn rundt bussen nå på slutten, han
hadde kommet under med at det var en stor
besparelse.

Trøsligubben hadde fått auge på noe svart
i en furutopp. Han smaug seg nærmere i små-
skogen. En snøklatt datt ned mellom skjorta
og skinnet på gubben, f... fortære, freste
ham. Det krislet kaldt nedover ryggen. Jo,
nå så han et digert best av en tiur satt og
hugg foran seg. Han glemte snøkladden innen-
for skjorta, la børsen over en kvist og
knepte igjen det ene øjet, tok grovt korn
og trykket løs. Det kom en fyrstråle som
en pipebrann frem av børseløpet, etterpå
fulgte et digert smell. Tiurn falt ned av
toppen, men kom på vingene igjen og seilte

så langt gubben kunne øine. Den ble borte på andre siden av åsen. Nå sea det ble slutt på gråbeinkruttet hans var det ikke råd å få livet av så mye som ei tæltjite engang. Joks og fanteri var det i alt nå for tia. På krambunga hadde de rost av kruttet fra Nitedals Værk. Forresten hadde de første sort varer i ammunisjon.

Trøsligubben for videre innover fjellet. Det var bedst å komme seg etter dette tiurkreket, for dødsskuddet hadde den fått.

Etter vinterveien oppover Kuberget kom Gran-Petter gående. Han hadde snarer stående oppimot Blåmyrene, som han skulle se til. Forresten brukte Gran-Petter titte innom andres snarer om det falt seg slik. Men her forige høst hadde et par karer lagt seg på lur og passet ham opp da han holdt på å ta løs en århane. Dette hadde han ikke glemt. Han husket en granstaur pløyet ham over ryggstykken til han måtte på kne og skrifte for sine synder. Da han senere på kvelden dro seg hjemover hadde han spyttet blod.

Men ennu hadde ingen greid å banke Gran-Petter slik at han mistet lysten til å tilvende seg andres gods. Han stjal fremdeles som før, men på en mer forsiktig måte. Så mye ville han si at Trøsligubben kunne spare seg det arbeide å se bortom sine snarer i morgen.

Gran-Petter stabbet videre. Skotuppa böiet seg som skifløg. Det var nesten ikke til å holde varmen. Kommet opp mot Blåmyra stanset han og tittet fremover. Han hadde lært å fare lurt frem. Da går et skudd oppi åsen. Grove hagl kom ulende forbi ørene på Gran-Petter. Han spratt ende til værs og hukte seg bak en granlegg. Han skalv over ryggen som en nyfødt lamonge, og fikk slik lyst til å be til Vor Herre. Han knepte ihop

fingrene og var nesten midt i Fadervor, da en tiur kom flaksende og falt på ryggen i snøn framfør ham. Gran-Petter glemte straks Vor Herre. Han ergret seg over at han var så feig. Han kunne skjønt det var toppskytttere. Han stabbede bort til tiurn som basket i dødskampen. Gran-Petter grep etter vingen, men den slet seg løs. Han etter. Da orket ikke fuglen mer, men snudde seg med brusende hals mot ham. Med krokete fingre grep han den om halsen og klemte til.

Gran-Petter var så opptatt med sitt bytte at han ikke merket en mann på ski kom mot ham. "Akte deg nå, tjuvsatan." Det var Trøsligubben som snakket. Den andre kvakk i, men fattet seg fort, grep tiuren og la på sprang. Men Gran-Petter hadde forregnet seg. Trøsligubben hadde ski og vant snart inn på. Den andre sprang på livet løs. Deres skikkelses tegnet seg som kjempemessige jutuler mot snøen i månelyset. Gran-Petter kastet tiuren. "Du slepper ikke med detta, ein gong skar'e væra slutt med fugltjuverie her i fjella", skrek Trøsligubben og løftet skistaven. Han var styggsint når han engang ble sint. Det gikk et slag over synderens rygg og enda ett. Gran-Petter hoiet og gråt mellom slagene. Tilslutt kastet han seg rett ned og bad for seg. Da slo ikke Trøsligubben mer. Livet skulle han få beholde.

Trøsligubben for hjemover i månelyset. Kommet i sørrenden av Blåmyra så han seg tilbake. En mann krøp på alle fire som et dyr bortover myra. Og han hoiet og skrek som bergulven da det var mørkt i fjellskarene.

SERRU

En av originalene på Skogen var Karelius Pynten, kalt Serru fordi han alltid sluttet setningene med "serru" (ser du).

Ved hjelp av folketellingene har jeg funnet ut litt om ham.

Karelius var født i 1853, hans far var Ole Amundsen på søndre Vestby. I 1865 bodde han heime, som nesteldste sønn i en søskenflokk på 7. I 1875 er Karelius Olsen oppført som ugift tjenestegutt i Purkans-torpet, altså Pynten (nordre).

I 1891 er han fortsatt ugift, bor nå på Vestavik, og er oppført som husmann med jord. Han bor sammen med sin mor, søster og en søsterdatter. På Vestavik bor han også i 1900, er kalt husmann og skogsar-beider, og er gift med Oline Johansdatter, født 1871. Noen barn har de visst ikke, men Oline hadde trolig to fra før.

Folketellinger etter 1900 er ikke til-gjengelige, så dette er alt en kan finne ut på denne måten. Men en gang etter 1900 flyttet han til Pynten igjen, og bodde i ei stue der. Oline forteller den muntlige tradisjonen ikke noe om. Men han var gift med Lina, eller de var iallfall samboende. Hun gikk imidlertid fra ham etter en stund.

I denne stua levde han så sitt enkle liv på sine gamle dager. Han var tjærebrenner, mila si hadde han på Tobakknabben, en liten nabbe i Varalden rett øst for Pynten. Når han hadde fått samlet et par små spenn, gikk han med disse til butikken på Solberg og solgte denne tjæren. Etter en slik tur lå han gjerne en dag eller to for å komme seg igjen. Det kunne vel ikke bli rare fortjenesten av dette, men så stilte han

ikke så store krav heller. Han fortalte at han hadde middag 3 dager på en trost.

"Je er itte råmus da, serru", som han sa.

Ellers fikk han iblant litt mat av snille naboer, men han hadde den egenheten at han aldri takket for noe han fikk. En gang kom Marthea Hagan med rømmegrøt til ham. "Du får setta'n på bordet der", sa Karelius. Marthea hadde vel ventet takk for foræringen og sa: "Det er ekte rømmegrøt au, detta". "Ja, dess bere er'e da, serru," sa Karelius. Omrent samme historien var det da Hilda Gunnarsbråtan kom med god, nysilt melk til ham. Å si takk fikk han seg ikke til.

Under anleggstida på vegen til Mitanders-fors de første årene etter 1920, bodde det rallare i de fleste stuene på Skogen.

Karelius hadde også noen som losjerte hos seg. Men da de var reist igjen, gjorde han stort oppstyr med at han var blitt bestjålet. Han satte opp ei liste over det han savnet, den så slik ut:

- 1 strut småspik
- 1 fuggulveng
- 1 katolikk (skulle være Katalog)

En gang hadde han fått ei rotte i huset. Den kom inn gjennom et hull ved peisen, og taslet og romsterte og forstyrret nattesøven for ham. Han tok da hagla og bandt den godt fast ved senga slik at løpet pekte mot rottehullet. Utpå natta hørte han at rotta kom. Han dro da av skuddet, og la seg til å sove igjen. Om morgen var det iskaldt i huset, og det viste seg at flere vindusruter var blitt sprengt i stykker av trykket. Hvordan det gikk med rotta, forteller ikke historien noe om.

Når og hvor Karelius døde, vet jeg ikke.

ORD OG UTTRYKK

gølle (v) = å kolle: runde stokkene i kantene for fløtinga. Var vel ikke brukt noe særlig på Austmarka, men andre steder på Østlandet

kjingjul (m) = fakkels, kyndil

pessvint (adj) = lettvinde

resper = rips

sprøtte (f) = åpning, sprekk

skrein (adj) = dårlig, syk. Brukt både om mennesker, dyr og f.eks. jord

seilte (f) = balltre, til å slå ball med

trauk litt = vent litt, ta det med ro

treskall (m) = dørterskel

kipin (adj) = leken, yr

Finn Åberg

Utgiver: Austmarka Historielag.

Redaksjon: Finn Åberg
Inkognito terr. 7 B
Oslo 2
Tlf. 02/44 54 52

Ekspedisjon: Rolf Amundsen
Blåklokkevegen 16
2200 Kongsvinger
Tlf. 066/18 240

Trykt i 150 eksemplarer.